

Núm. 3 · Tardor - Hivern 2007 · 2,65 euros

Nostra Terra

EDC Natura - Fundació Omacha

**PARC NATURAL DEL
DESERT DE LES PALMES
ENTREVISTA:
ANDRÉS SANTOS
EXPEDICIÓN KARIBU 2007
SAURÒPODES DE SANT
ANTONI DE LA VESPA
LA PLAYA DE LAS BOBAS**

**El monte en llamas...
DIARIO DE UNA TRAGEDIA**

al Termet de Vila-real la ruta Botànica

un lloc per visitar,
un espai per
gaudir de la natura

Il·l·m. Ajuntament
de Vila-real
Regidoria de Medi Ambient

Nostra Terra

Número 3 - 2007

Nostra Terra es una edició de la ONG
EDC NATURA - Fundació Omacha

President: Julio García Robles

Administració: José Luis Broch

Consell: Maggi García, Abel Campos i

Vicent Ginés

Assessor científic:

Albert Masó

Col·laboradors: Carlos Sanz, Elena Chiva, Carme Martí, Mónica Soler, Víctor González, Paco Alarcón, Joaquín Sánchez, José Larrosa, Sergio Girona, Fernando Trujillo, Miguel Alberto, Jesús Rivas, Andrés Santos, Oscar Sanisidro, Vicente Urios i Asunción Menargues.

Publicitat: Tony Tirado
info@tonytirado.net

Imprimeix: Sichet, S.L. (964 532730)

Distribució:

Disvesa (València) 963 132107

Soli (Castelló) 964 243711

Distri Este (Alacant) 965 107990

Dipòsit legal: CS - 263 - 2006

ISSN: 1885 - 7175

Impresa a Espanya amb paper ecològic
sappi magno

EDC NATURA - FUNDACIÓ OMACHA

Apartat 497

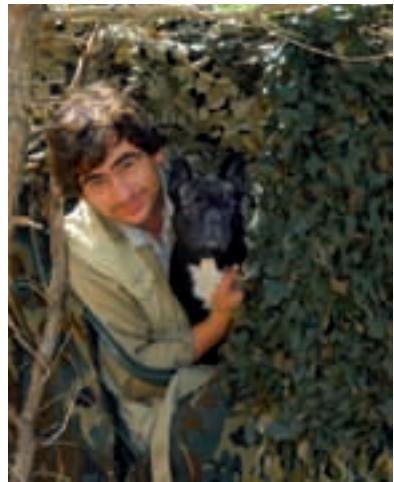
Vila-real, 12540 - Castelló

Tel. 629 550297

azorpanoramix@ono.com

www.edcnatura.com

*Asociación cultural inscrita con el
núm. CV-01-038852-CS y registrada
en AECL como Organización No
Gubernamental de Desarrollo*

Julio García Robles

editorial

EN LA JOVENTUT ESTÀ LA CONSERVACIÓ DE LA NATURA LES

Després d'un estiu carregat de calor i aventures, la ciutat reorganitza els seus treballs, les vacances s'han acabat. Per a altres ha sigut un temps de treball dur, especialment per a aquells que han estat lluitant contra el foc; penós incendi que va destruir zones d'alt valor ecològic a les Useres. Una negligència més que s'emportà part del nostre patrimoni natural. Queda el trist i va consol que no va ser provocat. Més llastimosa ha estat l'onada de foc que ha assolat Grècia; amb més de 60 víctimes mortals passarà a la història com un dels incendis més tràgics ocorreguts a Europa. Un mar de foc i destrucció, de mort i penúria, provocat intencionadament per la mà de l'home... Per què? Potser només aquests delinqüents ho sàpien, ja que cap persona honrada pot comprendre aquesta barbàrie.

Amb la ressaca del foc, tanquem aquest nou número de *Nostra Terra*. Resulta frustrant veure com a pesar de les campanyes i del treball que desenvolupen nombroses persones per conservar la naturalesa, a la fi pareix que tot queda reduït a cendres. Però cal recuperar les forces i seguir, potser els que menys algun dia seran els que més, i així podrem assentar, finalment, una educació que forme persones incapaces d'atemptar contra el nostre medi natural. Ens anima el fet de veure com la joventut s'involucra en projectes i concursos sobre naturalesa; i serà aquesta, amb cada nova generació, la que haurà de conservar el que quede del patrimoni natural i per a això continua sent necessari un projecte d'educació ambiental que realment es base en això; en aquests joves està el futur i nosaltres tenim el deure de formar-los degudament en l'estudi, la divulgació i la conservació de la naturalesa.

Julio García Robles,
president EDC Natura - Fundació Omacha

Vicent Gineàs

Expedició KARIBU 2007, en la ruta Botànica de Vila-real.

Tots els drets reservats. Aquesta publicació no pot ser reproduïda, ni parcialment, ni totalment, ni registrada en, o transmessa per, un sistema de recuperació d'informació, en cap forma ni per cap mitjà, siga mecànic, fotoquímic, electrònic, magnètic, per fotocòpia, o qualsevol altre, sense el permís previ per escrit de l'editorial.

Nostra Terra respecta la llibertat d'expressió dels seus comentaristes, però no es fa responsable de l'opinió dels seus col·laboradors en els treballs per ells publicats, ni s'identifica necessàriament amb la seua opinió.

Fundación Omacha (Colombia)

Las primeras obras del Ancianato ya han comenzado en Puerto Nariño.

PROGRAMAS DE DESARROLLO DE EDC NATURA - FUNDACIÓN OMACHA EN EL TRAPECIO AMAZÓNICO

Nuestra ONGD ha empezado este año, como hiciera el pasado, un nuevo programa de ayuda y desarrollo en la Amazonía colombiana que comprende dos líneas de acción bien definidas:

La primera, y en colaboración con la Diputación de Castellón (9.000 euros), comprende ayudas para la tercera edad y la infancia de la población indígena de Puerto Nariño (Colombia). Destacando el apoyo en la construcción de un ancianato para los más mayores: un centro social donde puedan reunirse y realizar actividades, ya que en plena selva amazónica, las posibilidades de iniciar cualquier proyecto de esta envergadura son mínimas, cuando no nulas, sin ayudas. Y, por otro lado, la adquisición y posterior cesión a las Madres Comunitarias de Puerto Nariño (quienes nos habían solicitado ayuda) de un bote motorizado, gracias al cual ahora se podrán escolarizar más de 50 niños al proporcionarles transporte seguro para poder llegar hasta la escuela; pues tenemos que recordar que en la selva no hay caminos, ni senderos, la única vía de comunicación posible es el mismo Amazonas.

El segundo proyecto, en colaboración con la Concejalía de Asuntos Sociales del Ilmo. Ayuntamiento de Vila-real, pretende desarrollar una oferta de turismo ecológico con destino a los bellísimos lagos de Tarapoto, situados en el trapezio Amazónico (Perú, Colombia, Brasil). Con ello se pretende dos objetivos: el primero que los pobladores de Puerto Nariño y de la zona puedan desarrollar trabajos alternativos que les permitan labrarse un futuro; y el segundo, conservar la naturaleza virgen de este espacio natural. Para ello se pretende que lo que en principio es una molestia, se convierta en fuente de ingresos para esta humilde localidad. Los turistas podrán ir a ver los delfines, aves acuáticas, nutrias, caimanes y otros animales que ahora son sacrificados por considerarse competencia en la pesca o molestos.

SE INICIAN LOS PREPARATIVOS DEL SIMPOSIUM 2008

EDC Natura - Fundación Omacha inicia los preparativos para el Simposium 2008, que se realizará del 10 al 12 de abril en el auditorio de la ciudad de Vila-real. Como en años anteriores, la organización ha contactado con una serie de prestigiosos científicos y naturalistas de todo el mundo para la celebración del evento; entre ellos el Dr. Jesús Rivas (herpetólogo venezolano experto en anacondas y cocodrilos), Sergio Massaro (prestigioso fotógrafo submarinista argentino), el Dr. Viatcheslav Rozhnov (experto ruso en el tigre de siberia y los grandes carnívoros). También se ha contactado con el presidente del programa MAB de la UNESCO, el Dr. Javier Castroviejo; y diversas autoridades nacionales en el campo científico y de la fotografía de la naturaleza: Albert Masó, Francisco Márquez, Antonio Sabater, Josep Vigo, Ramón Folch, Vicente Urios, Abel Campos, Carlos Sanz y Odile Rodríguez de la Fuente, entre otros. También se realizará una interesante mesa redonda sobre el cambio climático con la participación de expertos de la UNESCO, la Generalitat y Greenpeace. La organización contará de nuevo con la colaboración de National Geographic Society, International Wildlife Photography, Greenpeace, AEFONA, Grup Guix, CSIC, CEFIRE y Fundación Caixa Rural de Vila-real entre otros organismos y asociaciones; además del apoyo del Ilmo. Ayuntamiento de Vila-real, la Diputación de Castellón y la Generalitat Valenciana.

Jesús Rivas

CARTA ABIERTA A LA EXCMA. DIPUTACIÓN DE CASTELLÓN

Fundación Omacha (Colombia)

D. Carlos Fabra, le escribimos atentamente para agradecerle su colaboración en los proyectos de desarrollo de la ONGD EDC Natura - Fundación Omacha, en nombre de la asociación Hogares de Bienestar y de la alcaldía de Puerto Nariño, en Colombia. De igual modo queríamos poner en su conocimiento que el ancianato del proyecto Adultos mayores ya está en marcha, habiéndose podido construir sus paredes y techo; ahora estamos iniciando su instalación eléctrica para su correcto funcionamiento. Con su estimada colaboración, el ancianato podrá prestar un mejor servicio a sus usuarios, en su mayoría abuelos de las etnias ticuna, coca-

mas y yaguas. Así mismo como quisiera transmitirle, en común acuerdo con las madres comunitarias, nuestros más sinceros agradecimientos por la ayuda que nos ha brindado desde España, y que nos supone una gran felicidad al haber facilitado a los niños de Puerto Nariño este medio de transporte, que soluciona una necesidad que veníamos luchando desde hace varios años y sobre la cual nadie nos había tenido nunca en cuenta. Aquí no hay carreteras, ni camino, ni senderos, sólo el gran Amazonas y sus afluentes, pero hoy cumplimos nuestro sueño de tener una movilidad para poder ir de un lugar a otro con los niños: hoy podrán ir a la escuela, podrán desplazarse a través de la selva cruzando este río. Queremos expresarle nuestro agradecimiento de todo corazón, a usted y a D. Ramón Tomás; no siendo más, hasta otra oportunidad deseándole siempre éxitos en su labor cotidiana.

Fundación Omacha, Hogares de Bienestar y Alcaldía de Puerto Nariño.

Fotografia de Naturalesa Ciutat de Vila-real, Simposi Internacional de Naturalesa i Fotografia.

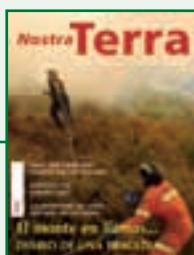
José Larrasa

Joaquín Sanchez (IWP), Miguel Ángel Mulet (diputat de Cultura), Juan José Rubert (alcalde de Vila-real), Ana Mateu (guanyadora concurs KARIBU) i Albert Masó (National Geographic), durant l'acte de presentació.

Naturalesa i fotografia, una combinació tan necessària com la passió amb què la desenvolupen entusiastes naturalistes. Sens dubte, la conservació del medi ambient depén en gran mesura del seu coneixement científic i de la divulgació popular; les càmeres resulten unes eines fantàstiques per a aquesta finalitat. I així, com dirien els més entesos en la matèria, es desenvolupa una simbiosi perfecta entre naturalesa i fotografia, que ens permet gaudir de tota la seu força i bellesa. Conscients de la força de la imatge, des d'International Wildlife Photography (IWP) es va començar a treballar amb l'Ajuntament de Vila-real en la preparació d'un esdeveniment que congregara prestigiosos científics i fotògrafs de naturalesa. Un repte ambiciós que donà com a resultat el Simposi Internacional de Naturalesa i Fotografia que avui coneixem i que s'ha convertit, amb l'impuls d'EDC Natura - Fundació Omacha, en una gran referència per als amants de la naturalesa, especialment per a aquells que treballen per ella i per a ella. Una part fonamental d'aquest esdeveniment són també la Diputació de Castelló i la Generalitat Valenciana, la Fundació Caixa Rural de Vila-real, National Geographic Society, Greenpeace, Grup Guix, Fundació Félix Rodríguez de la Fuente, Fondo de Amigos del Buitre (FAB) i l'Asociación Española de Fotógrafos de Naturaleza (AEFONA), sense la col·laboració dels quals poc es podria fer. Per això cal agrair els esforços de totes aquelles persones que col·laboren entre si perquè cada any Vila-real siga el punt de trobada que veiem extraordinàriament reflectit en aquest llibre, ple de passió per la naturalesa, i en el qual es recullen els 4 últims anys del Simposi, els seus premis, homenatges i concursos.

A la venda per correu pel preu de 20 euros (despeses incloses). Podeu realitzar la comanda a:azorpanoramix@ono.com

Fes-te membre col·laborador
d'EDC Natura - Fundació Omacha
i rep gratuïtament en el teu domicili
la revista ***Nostra Terra***

Sol·licito ser admés com a membre col·laborador de l'associació per a l'estudi, divulgació i conservació de la natura - Fundació Omacha a partir de la data indicada en la signatura, abone la quota de l'any en la qual realitze la sol·licitud, corresponent a la següent categoria (assegurar amb una creu):

- Estudiant.....15 euros
  - Plenari.....30 euros
  - Protector (quota voluntària) ..... euros

Un llibre amb el millor missatge

bert (alcalde de Vila-real). Ana Mateu (guanyadora)

Butlleta d'inscripció a l'associació i ONGD EDC Natura - Fundació Omacha

Nom .....
Adreça .....
Població ..... Codi .....
Província .....
Telèfon .....
Correu electrònic .....

Desitge efectuar el pagament de la meua col·laboració per mitjà de domiciliació bancària en el número de compte:

The image shows four distinct groups of vertical bars. Each group contains five bars of equal height. The first group is on the far left, the second is in the middle-left, the third is in the middle-right, and the fourth is on the far right. All bars are white with black outlines.

Signatura

Envieu-la a: EDC Natura - Fundació Omacha
Apartat 497 de Vila-real 12540, Castelló

El monte en llamas...

...DIARIO DE UNA TRAGEDIA

por Julio García Robles

Atzeneta, les Useres, Llucena, Costur, Figueroles y Alcora: las llamas devoran en cuatro días la riqueza biológica de la comarca d'Alcalatén

Martes día 28 de agosto de 2007

Un día más de este inusual verano de temperaturas bajas, altas... templadas. Nada parece alterar un plácido día de campo. Sin embargo, a las 12.35 h, las noticias que empiezan a llegar desde Useras marcan el inicio de la tragedia: un fuego se ha declarado en la partida de la Ponsa. Al parecer, una chispa de una radial, al serrar un cable en una torre eléctrica durante unos trabajos de reparación, saltó al matorral, prendiendo un fuego que se agarró rápidamente en la resaca cubierta vegetal. Se acababa de

declarar un incendio en una zona de una riqueza biológica incalculable, y de extenso matorral mediterráneo alternado con cultivos y grandes pinadas. El viento no ayuda, helicópteros y avionetas bañan continuamente la zona en llamas. Las brigadas luchan desesperadamente pero el frente se ensancha, el viento desplaza las llamas hasta lugares alejados, que inician nuevos focos. Anochece, el incendio está fuera de control, el término de Les Useres está en llamas. La solicitud de ayuda del Consell se hace eco en Madrid: por primera vez en la Comunitat Valenciana, el Ejército se movilizó para combatir el fuego: la Unidad Militar de Emergencia (UMA), compuesta por 25 militares, tres autobombas y un camión nodriza, entraba en acción.

Bomberos, ejército y voluntarios: héroes mano a mano contra el fuego.

Miércoles 29

Tras devorar las llamas unas 500 ha, amanece. El fuego está ganando la batalla y consigue extenderse hacia Atzaneta y Llucena del Cid. El calor en insopitable y las rachas de viento avivan las zonas controladas, arrastrando llamas y cenizas, provocando nuevos fuegos de forma aleatoria. En las labores de extinción participaban cinco helicópteros y seis aviones de la Generalitat, dos hidroaviones del Ministerio de Medio Ambiente venidos desde Torrejón y Zaragoza, once brigadas rurales y una unidad de bomberos de Lucena. Más de 200 personas combaten duramente el incendio. Pero resulta insuficiente: 14 brigadas del Consorcio Autonómico, efectivos del Consorcio Provincial de Bomberos de Castellón, nuevos efectivos UME, la Guardia Civil, Policía Autonómica, Local y voluntarios se unen a la lucha e intentan, sin éxito, frenar las llamas. Llega la noche, el fuego resplandece en la oscuridad; las primeras viviendas en les Useres son desaloja-

das. Se habla de más de 1.000 ha quemadas, pero... ¡quién lo sabe en verdad!

Jueves 30

El incendio se ha recrudecido durante la noche. Todos los datos apuntan que son 2.000 ha las afectadas gravemente. Los efectos del incendio se hacen notar en la provincia, llegando hasta el mar: Castellón, Burriana y Vila-real amanecen bajo una fina capa de cenizas. El olor a quemado invade toda la Plana. Las temperaturas son muy altas y una gran nube oscura cubre el cielo del interior. El término de les Useres queda arrasado, el fuego está afectando a los términos municipales de Atzeneta, Llucena, Alcora, Costur y Figueroles con tres frentes activos: el de Bovalar de Atzeneta, el de Costur y el de Llucena. Más de 70 personas son desalojadas de sus hogares en el término de Costur y Llucena. Las altas temperaturas de hasta 40º y el fuerte viento cambiante, con rachas de 60 kilómetros por hora, siguen siendo un fuerte contratiempo

En la batalla contra el fuego hubieron momentos en que 34 helicópteros y aviones actuaban conjuntamente.

para las brigadas y los medios aéreos. Masías, huertas y monte arden bajo las llamas inmisericordes; varias reses mueren en sus corrales, abrasadas o asfixiadas. La Generalitat y el Gobierno de España trabajan en conjunto: hoy operan desde bien temprano 27 aviones y heli-

Durante cuatro largos días, los bomberos, ejército y decenas de voluntarios lucharon duramente contra el fuego en sus tres frentes: el de Bovalar de Atzeneta, el de Costur y el de Llucena. El incendio resultará ser el más grave de la última década en la provincia, con 5.500 ha quemadas.

La virulencia de las llamas alcanzó su cémit durante el miércoles por la noche, un calor sofocante y vientos de 60 Km por hora no dieron tregua

cópteros; en las labores de extinción trabajan cuatrocientas personas, 35 autobombas, 2 cubas, 26 brigadas forestales y se movilizan 3 secciones más de la UME. Son los héroes de la semana, en una lucha desesperada, con las pestañas abrasadas, los pies y las manos llenos de

ampollas y extenuados por el humo, el fuego y la dureza del terreno... continúan dejándose el resuello en el monte. El ejército ha incrementado su dotación hasta 165 efectivos con 42 vehículos ligeros, 42 autobombas, 14 nodrizas, 14 vehículos pesados y 8 vehículos tácticos de transmisores. Mientras el fuego lograba ser controlado a los pies de Alcora, con la población en vilo; el frente de Llucena seguía con fuerza, a las 10 de la noche sus habitantes se preparaban ante la posibilidad de ser desalojados; los autobuses esperaban por si las llamas lograban saltar a la ciudad. La noche empezaba a envolverlo todo, a lo largo del día más de 600 personas habían luchando desesperadamente en el monte. Aunque se oyen cifras más bajas, los mandos militares hablan de más de 3.000 ha afectadas. Con la oscuridad, los medios aéreos se retiran: hoy se han llegado a contar con la ayuda de 34 aviones, hidroaviones y helicópteros, llegados de gran parte de España para

sofocar el incendio: Murcia, Madrid, Aragón, Cataluña y Castilla. Ahora la policía investiga: se ha estado desarrollando un trabajo ilegal en un día en el que se había decretado el nivel 3 de pre-emergencia ya que, además de las altas temperaturas, los vientos de poniente habían pasado de flojos a moderados, lo que aumentaba el riesgo de incendio. Esta situación prohíbe cualquier tipo de fuego, así como la realización de trabajos de reparación eléctrica.

Viernes 31

Los esfuerzos realizados comienzan a dar sus frutos, a pesar que el incendio se ha reavivado en algunas zonas durante la noche a causa de los fuertes vientos, que han alcanzado los 50 kilómetros por hora. Por la tarde, finalmente, el incendio comienza a ser controlado en diversos puntos; el frente de Costur pudo ser delimitado para salvar la población, pero su término ha quedado prácticamente carbonizado; el

A la mañana siguiente, un paisaje desolado cubría l'Alcalatén: humo y ceniza... tierra quemada. La lucha contra el fuego continuaba ...

de Bovalar está controlado por los medios aéreos; pero el frente de Llucena sigue activo mientras avanza hacia el Paraje Natural de Sant Joan de Penyagolosa. En Vall d'Alba, el fuego ha logrado ser controlado mientras se refugian en el polideportivo numerosos vecinos de los masets afectados.

Sábado 1

El panorama que arroja el amanecer es desolador: 5.500 ha han ardido en los últimos cuatro días; la virulencia del incendio, parece controlado en la mayor parte de su extensión. Un desierto de ceniza se extiende por kilómetros donde hasta hace unos días el verde lo inundaba todo. Ha muerto la flora, ya no hay fauna. Sólo ceniza. En la zona permanecen 422 personas, 60 autobombas, 20 medios aéreos, 28 brigadas y 4 secciones de la UME, que se centran en labores de enfriamiento del perímetro afectado para evitar rebrotos de fuego. Desde el Gobierno central se alaba la labor de

las brigadas que han luchado contra el fuego, así como la coordinación entre la Generalitat y el Ministerio. El Consell ha aprobado ayudas para el Plan de restauración agrícola y forestal de la zona, dotado con 4,5 millones de euros. La Diputación ofrece colaboración y desde el Ministerio se prometen ayudas para la zona y los afectados. Anochece, el fuego está totalmente controlado y casi extinguido. Dos aviones AT están sobrevolando la zona para actuar inmediatamente en caso de que se reavive algún foco, mientras los medios aéreos que se desplazaron desde otras comunidades han regresado a sus lugares de origen. Se cierra un trágico episodio para nuestro patrimonio natural, con el incendio más duro de la última década en la provincia de Castellón.

Domingo 2

Los helicópteros siguen sobrevolando la zona, cargados de agua... apagado el fuego, ahora falta hacer justicia.

Cansados, doloridos y extenuados: los héroes d'Alcalatén abandonan la zona, un manto ceniza delata la tragedia, más allá está todo lo que se salvó.

— retratos de la naturaleza —

Retrato de araña lobo (*Lycosa tarantula*); busqué poder realizar una imagen impactante que mostrara los tres pares de ojos del arácnido y sus quelíceros. Cámara Nikon F50, objetivo Sigma 105 macro con tubo de extensión, película Fuji Sensia 100, dos Flases. Paco Alarcón Azopardo.

Hoja de cerezo (*Prunus avium*); la casualidad me llevó a encontrar una hoja con dos diferentes tonos otoñales, pensé que merecía la pena mostrarla con una composición atrevida. Cámara Canon D10, objetivo Canon 100 macro, trípode y cable disparador. Víctor González Olcina.

fotografía macro

Polilla sobre una hoja seca; en esta imagen busqué que el nervio de la hoja trazara una diagonal sobre la hoja de castaño (*Castanea sativa*) y que acompañara a esta especie de polilla (*Miltochrista miniata*). Cámara Canon EOS 300, objetivo Sigma 105 macro, trípode y cable disparador. Joaquín Sánchez Gayol.

Culebra tragando una rana; tras observar cómo esta viperina (*Natrix maura*) atrapaba a su presa, realicé varias tomas, con precaución de no espantar la serpiente, hasta que pude ponerme a su altura buscando un fondo que resaltara la acción. Cámara Nikon F200 y objetivo macro Sigma 105 mm. Julio García Robles

El Desert de les Palmes

PORTFOLIO
JULIO GARCÍA ROBLES

La Magdalena
Paratge Natural Municipal
de la Magdalena

El Bartolo

El Desert de les Palmes és un dels paratges naturals més emblemàtics de la província de Castelló. La seu denominació té un origen històric i no paisatgístic, de fet disposa d'una coberta vegetal de gran importància. L'any 1697 es va instal·lar en la zona una comunitat religiosa -els carmelites descalços-, i cal tenir en compte que aquest orde denomena deserts els llocs dedicats al retir espiritual. D'altra banda, com que abunda especialment el margalló (*Chamaerops humilis*), que en castellà s'anomena palmito, el paratge passà a ser conegut com el Desierto de las Palmeras, denominació de la qual va derivar finalment el seu nom actual: el Desert de les Palmes. La vegetació potencial del paratge van ser els boscos de carrasques i d'alzines sureres, però a causa de la transformació agrícola del sòl, el carboneig, el pasturatge i els incendis, sols resten xicotets bosquets o peus aïllats d'aquests arbres, com ocorre en el vessant nord-oest de les Agulles de Santa Àgueda, en l'ombra de la Pobla Tornesa i en les Santes. L'agricultura predominant en el paratge contrasta amb l'existent en la marjal propera on hi ha un monocultiu de tarongers. Ací predominen els ametllers, les garroferes i les oliveres, amb la presència d'arbres fruiters al voltant de Cabanes. Fonamentalment són cultius de secà capaços de superar els durs períodes de sequera. La ramaderia, basada principalment en ramats d'ovelles i cabres, ha anat desapareixent i ha estat substituïda en l'actualitat per bous braus.

Paisatge del Desert des de el pic del Bartolo cap a la mar

Capvespre al Bartolo, cap a l'interior de la serra

Paisatge abrupte, amb el roig de rodeno

El Paratge Natural del Desert de les Palmes se situa en la província de Castelló i forma part de cinc termes municipals: Benicàssim, Borríol, Cabanes, Castelló de la Plana i la Pobla Tornesa. S'enclava en una regió muntanyenca litoral de la comarca de la Plana Alta, paral·lela a la costa. La superfície protegida ocupa un total de 3.200 ha. El relleu és abrupte, amb abundants crestes i rocams. La presència de pissarres (un dels dos únics enclavaments on aflora a tota la província), i la gran superfície ocupada per les roques de gres roig o rodono (tan escàs a la Comunitat Valenciana) confereix a aquesta zona un estatus especial dins de la geologia valenciana. És precisament l'abundància d'aquest gres roig, la que configura la imatge de la serra, ja que el color roig característic d'aquests silicats tiny el paratge. El clima d'aquesta zona es caracteritza per ser clarament mediterrani, però la situació pròxima a la mar fa que hi haja unes característiques climàtiques especials a causa dels vents de llevant, que carregats d'humitat provoquen la presència habitual de boires i permeten l'existència de microclimes més humits. La temperatura mitjana anual en el cim del Bartolo és de 13,4 °C. Les màximes arriben als 30 °C (a l'estiu) i les mínimes als -5 °C (a l'hivern), època en què poden produir-se nevades de poca intensitat. La precipitació mitjana anual s'aproxima als 600 mm, amb quantitats màximes a la primavera i a final d'estiu. Les pluges, de vegades de caràcter torrencial, provoquen, en alguns llocs, problemes d'erosió per arrossegament de materials. Durant els primers dos mesos d'estiu s'hi produeix una acusada sequera, accentuada en algunes de les zones del paratge pel fet que en certs terrenys predominen els elements grossos, que afavoreixen la percolació i retenen poc l'aigua.

Monasteri vell

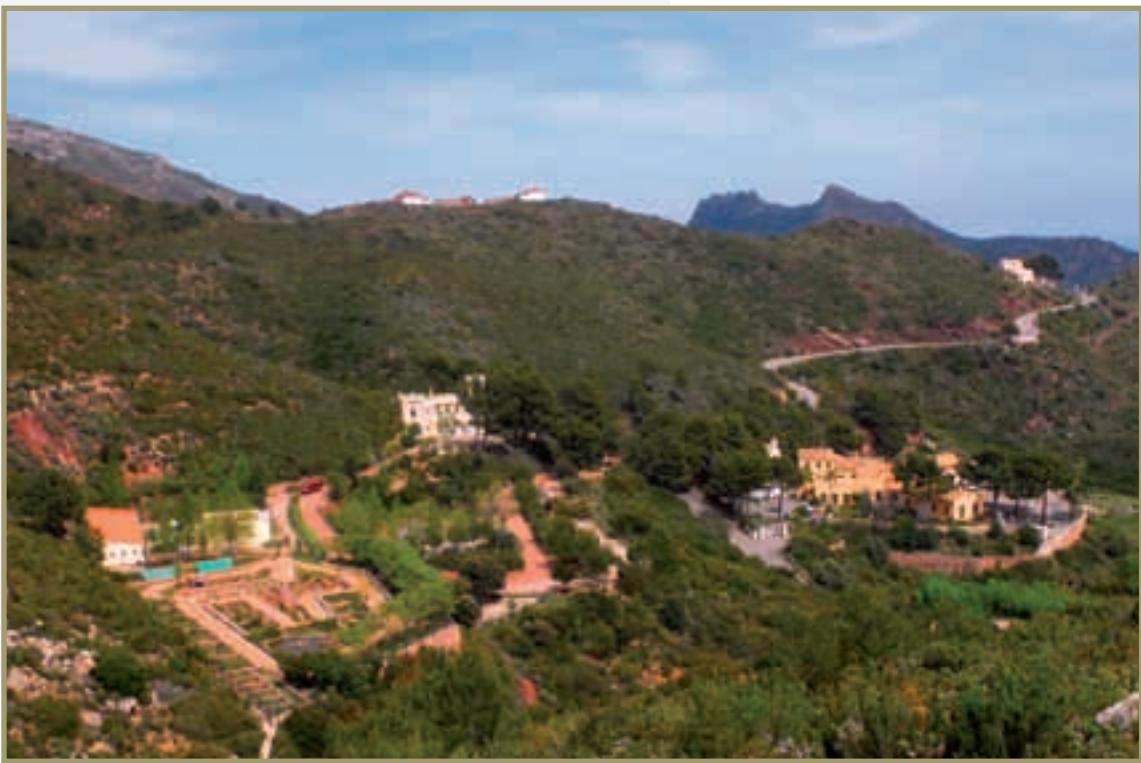
Castell de Montornés

Castell de Miravet

Centre d'informació el Bartolo i
el Mas de les Tortugues

En el Desert de les Palmes trobem diferents edificacions d'interés cultural i paisatgístic, com ara l'antic monestir carmelita i el nou, on s'allotgen els monjos en l'actualitat. El primer monestir va ser construït per Miguel de San José, al segle XVII; però s'enfonsà 50 anys després: el 17 de setembre de 1783, una gran tempesta seguida d'un terratrèmol el va deixar en ruïnes. El paratge compta també amb el castell de Miravet, el de Montornés, l'ermita de les Santes i, sobretot, el Castell Vell i l'ermita de la Magdalena, antic emplaçament de la població de Castelló abans del seu trasllat a la Plana. Un altre edifici interessant és el Centre d'Informació La Bartola, que disposa de quatre sales i d'un pati. La sala principal exhibeix una maqueta que mostra l'orografia de l'espai natural i panells sobre història, geologia i els aqüífers d'aquesta serra. La sala de flora ens introduceix als ecosistemes més destacades, microreserves de flora, primers colonitzadors i vegetació típica del bosc mediterrani. La sala de fauna disposa d'espais dedicats a les diferents espècies de mamífers, aus, rèptils i invertebrats que habiten al Desert. I, finalment, la sala d'audiovisuals, amb capacitat per a 40 persones. Al pati hi ha una mostra d'estris de conreu antics i un fragment d'un om centenari, els anells del qual contenen la història de la zona. L'àrea de descans està adaptada en una zona poblada d'arbres on es troba una representació dels arbres i arbustos més característics del paratge natural, amb faristolos que expliquen les singularitats de cada espècie i que estan adaptats al llenguatge Braille.

Al Desert podem trobar un gran nombre d'arbusts com l'arboç, el marfull, el espantallops, el freixe de riu, el matapoll, l'aladern, el galzeran, el càdec, el llentiscle i el margalló, que li dóna el nom; i també enfiladisses com la rogeta, l'heura o la sarsaparella. Actualment, la major part del territori està ocupat per diversos tipus de matollar, i en menor superfície, formacions de pinars amb espècies com ara el pi roig i el pi blanc, que ha anat envaint les zones agrícoles abandonades i ha substituït els antics boscos de carrasques i alzines sureres. Els matollars més significatius són el romer, el timó, l'argelaga, el bruc, l'albada, les estepes blanca i negra i algunes espècies de plantes endèmiques rares o amenaçades que podem trobar a la microreserva de flora de les Agulles de Santa Àgueda. La varietat faunística també és molt diversa. Entre els amfibis destaquen el gripau corredor i el tòtil. Entre els rèptils, el fardatxo ocel·lat, la sargantana cuallarga, la ibèrica, la bívia i diverses colobres, entre les quals destaca la colobra llisa. Al paratge s'han registrat més de 120 espècies d'aus, que és el grup dels vertebrats més nombrós. Entre elles destaquen algunes rapinyaires diürnes com l'àguila de panxa blanca i el falcó peregrí; i altres nocturnes com l'òliba, el mussol banyut i el duc. Resulta usual veure perdius, tudons i tòrtore, merla blanca, merles roqueres, còlbits negres, picacarrasques, reiets safraners, formiguers, picapinyes, caragolets... Entre els mamífers cal destacar la presència de carnívors com la rabosa, la geneta, la fagina, la mostela i el teixó; i d'altres com el porc senglari, l'esquirol, l'eriçó i diverses espècies de rates penades.

Duc · *Bubo bubo* · Buho real

Margalló · *Chamaerops humilis* · Palmito

El punt més alt del paratge el trobem al pic del Bartolo, amb 729 m, on podem trobar l'ermita de Sant Miquel. Des d'ací podem albirar les dues vessants del paratge, la Plana i les platges, però també les muntanyes del Maestrat, el pla de l'Arc i tot l'interior castellonenc. Els pobles de Cabanes, la Pobla Tornesa, la Vall d'Alba, etc.; les Agulles de Santa Àgueda a l'est, el Parc Natural del Prat de Cabanes-Torreblanca al nord-est, el Parc Natural de la Serra d'Espadà al sud-oest, el pic de Penyagolosa al nord-oest. Els dies més clars veiem a l'horitzó la silueta de les illes Columbretes, reserva natural, i, més al sud, el cap de Sant Antoni, en el Parc Natural del Montgó. L'accés al paratge natural es realitza per la carretera N-340 direcció de Castelló a Barcelona; abans d'arribar a Benicàssim cal agafar el desviament a la carretera local CS-V-8001 que uneix l'ermita de la Magdalena amb Benicàssim i passa pel Desert de les Palmes. L'accés al Desert des de Benicàssim està situat a l'eixida del poble per la mateixa carretera local CS-V-8001. Si circuleu per l'autopista A-7, heu de deixar-la per l'eixida Castelló Nord-Benicàssim per a accedir als voltants del Desert. També podem accedir al paratge natural des de Borriol, la Pobla Tornesa o Cabanes per la carretera CS-238.

Sant Miquel

El Mas de les Tortugues

El Centre de Recuperació i Conservació de la Tortuga Mediterrània

Un passeig pel Parc Natural del Desert de les Palmes obliga a visitar el seu Centre d'Interpretació, on es troba també el Mas de les Tortugues; un centre pioner a Espanya que desenvolupa una tasca excel·lent en la conservació dels nostres quelonis. Al Mas es treballa especialment amb quatre tipus de tortugues autòctones; dues de terrestres: la mediterrània (*Testudo hermanni*) i la mora (*Testudo graeca*); i dues d'aigua dolça: la tortuga de rierol (*Mauremys leprosa*) i la tortuga d'estany (*Emys orbicularis*).

El Mas de les Tortugues és la seu del Projecte de Recuperació i Conservació de la Tortuga Mediterrània a la Comunitat Valenciana. Aquest projecte comprén tres línies d'actuació. La primera: l'obtenció d'una població reproductora d'aquesta tortuga, amb objectius marcats com la recuperació d'exemplars en captivitat, l'acclimatació, el seguiment de l'estat sanitari d'aquests exemplars i el maneig de les cries obtingudes. El segon apartat: la divulgació, per a això es realitzen campanyes d'educació ambiental amb visites guiades al centre, i el manteniment d'exemplars, donats per particulars, de diferents espècies de quelonis amb fins educatius. Finalment, el projecte comprén un bloc d'investigació dels requeriments ecològics de l'espècie i de les zones aptes per a la seua reintroducció en la naturalesa, i l'elaboració de programes de reintroducció. La Generalitat Valenciana va començar a treballar en aquesta iniciativa als anys 90, quan va realitzar una campanya de recollida d'exemplars que es trobaven en captivitat. Amb aquests animals es van formar grups reproductors per a l'obtenció de juvenils. Al 2002 es va realitzar la primera experiència en el Desert de les Palmes, amb l'objectiu d'establir una població i començar a recuperar aquesta espècie. Els exemplars reintroduïts van ser equipats d'emissors per a controlar els seus moviments. Aquest projecte, que ha permés realitzar altres soltes al Desert i a la Serra d'Irta, només ha vist minvat el seu treball per l'acció de delinqüents: del començament d'any ençà s'han sostret 99 tortugues del centre, 94 de les quals eren exemplars de tortuga mediterrània. Aquestes accions suposen un dur cop per a l'espècie i els esforços realitzats per a la seua reintroducció en el medi natural. El comerç i el tràfic d'aquestes tortugues és un delicte recollit pel Codi Penal que es castiga amb penes de fins a dos anys de presó; cal recordar que aquells que compren animals protegits són còmplices del mateix delicte. Tan sols es permet la seua captivitat en els centres de recuperació de fauna, sota la supervisió de la Generalitat, que treballen per a la seua conservació. En una visita al Mas (és millor concertar-la), podem aprendre un poc de la seua biologia. Al contrari que les d'aigua dolça, són vegetarianes i troben en els matolls una varia-

Al Mas de les Tortugues es concerten visites per a totes aquelles persones que vulguen conéixer les tortugues i el treball que es realitza al centre, especialment per a grups d'estudiants i visitants del parc.

Al Mas de les Tortugues s'ha aconseguit la reproducció de la tortuga mediterrània amb èxit i s'han reintroduït exemplars al Desert de les Palmes i a la Serra d'Irta. En les imatges, una còpula i una cria que acaba d'eixir de l'ou en les seues instal·lacions. A sota, Vicent, un membre molt jove d'EDC Natura recull una tortuga de Florida a la Serratella (Burriana) amb el seu pare, que serà traslladada al Mas, on aquesta tortuga invasora serà depositada en una llacuna dissenyada per a ella.

da dieta per a alimentar-se; només l'acció de l'home i els incendis resulten un greu perill per a elles, la qual cosa ha sigut suficient per a conduir-les cap al camí de l'extinció. La tortuga mediterrània disposa d'una bombada closca groguenca amb taques negres, la placa supracaudal dividida en dos i presenta una unga al final de la cua; al contrari que la tortuga mora, que té una aparent fisonomia, però disposa d'una única placa supracaudal i no té unga en la cua. Aquest tret facilita la seuà ràpida identificació, sobretot si seguim les observacions dels seus entusiastes cuidadors, que immersos en la seuà tasca no dubtaran a recriminar-nos qualsevol acció inoportuna.

Al Mas també podem observar altres tortugues autòctones, que pateixen una disminució important en tota la Península per culpa, entre altres causes, de la introducció d'espècies exòtiques. La majoria de les tortugues d'aigua dolça que es venen són autèntiques amenaces per a les nostres tortugues, com és el cas de la tortuga de la Florida (*Trachemys scripta*), originària d'Amèrica del Nord. Aquests animals no s'han d'alliberar mai en els nostres ecosistemes, atès que la seuà interacció és fatal perquè ocupen els nínxols ecològics de les nostres espècies. De fet les tortugues autòctones han desaparegut de molts dels nostres aiguamolls i, en alguns casos, són freqüents en aquestes mateixes zones les tortugues foranes; en altres resulta impossible que cohabitent juntes i s'imposa sempre la tortuga invasora. Un bon exemple el trobem a Burriana: al Clot de la Mare de Déu, podem observar una població de tortuga de la Florida i alguns exemplars de tortuga d'estany; a la Serratella, la població de l'espècie invasora és molt abundant i tan sols s'han albirat exemplars aïllats de tortuga de rierol. I tot això a pesar que EDC Natura va arribar a retirar 60 tortugues foranes d'aquests aiguamolls, a més de la campanya de recollida que va realitzar la Generalitat, on fins i tot es van trobar altres espècies exòtiques.

Al Mas de les Tortugues, a pesar d'estar centrat principalment en la conservació de les tortugues autòctones, n'acullen altres de qualsevol espècie i els donen una vida el més semblant possible al seu lloc d'origen. Actualment, el centre compta amb uns 600 exemplars d'una dotzena d'espècies diferents. Si tens tortugues en captivitat i desitges desfer-te d'elles, no les alliberes en qualsevol zona; telefona al Mas de les Tortugues, al 679952583.

ANDRÉS SANTOS L'HOME DE LES PEDRES I ELS OSSOS

Andrés Santos, premi Josef Cavanilles 2005, contesta unes preguntes al nostre company Vicent Ginés per als lectors de *Nostra Terra* mentre observa el fòssil del famós *Pierolapithecus catalaunicus*, d'aproximadament 13 milions d'anys.

Andrés Santos Cubedo, nascut a Vila-real l'any 1974, és llicenciat en Geologia per la Universitat Autònoma de Barcelona i en l'actualitat treballa d'investigador a l'Institut Català de Paleontologia a Sabadell. Inesgotable treballador de camp, ha excavat jaciments paleontològics tant de la nostra comunitat com de forasters, i ha col·laborat amb prestigiosos paleontòlegs nacionals com Jordi Agustí i Àngel Galobart.

"El Grup Guix és un grup de gent preocupat per la protecció del patrimoni geològic i per la seu difusió, i animats per Manuel Canseco decidíem crear aquesta agrupació, la finalitat de la qual és difondre la geologia en tots els seus àmbits".

•Andrés, què et va portar a estudiar aquesta especialitat?

Bé, de menut ja m'agradaven els fòssils i els minerals i des de llavors he tingut clar que volia estudiar geologia, ja quan anava a l'escola. Es pot dir que en el meu cas el treball és vocacional i sé que em quedem moltes coses per aprendre, però encara tinc la mateixa il·lusió per la geologia i la paleontologia que de menut quan anava a buscar fòssils i minerals per indrets de la província de Castelló, com la comarca dels Ports.

•Sabem del teu impuls al treball de camp en jaciments paleontològics, majoritàriament de dinosaures, quines han estat les teues darreres actuacions?

Aquest any he participat en dues campanyes d'excavacions a Lleida, l'una a Basturs (Isona) i l'altra a Coll de Nargó. En el primer jaciment trobem ossos i en el segon ous de dinosaure.

•Ets president del Grup Guix de Vila-real, però què és aquest grup?

El Grup Guix és una associació

cultural que es crea l'any 1993 per suprir una sèrie de mancances existents en la geologia de la nostra província. Un grup de gent preocupats per la protecció del patrimoni geològic i per la seua difusió i, animats per Manuel Canseco, decidim crear una agrupació la finalitat de la qual és difondre la geologia en tots els seus àmbits. Fins ara hem dut a terme un gran nombre d'actuacions entre les quals destaquen exposicions, jornades o excavacions, totes encaminades a protegir i difondre el ric patrimoni geològic de Castelló.

•Quines troballes paleontològiques destacades a l'àmbit de les comarques de Castelló?

A la nostra província hi ha rics jaciments, alguns d'ells coneguts històricament. Jo destacaria els jaciments de vertebrats i invertebrats de la comarca dels Ports i els jaciments plio-plistocens, entre altres raons perquè són els que coneix millor. Per exemple, tenim un jaciment a Cinctores conegut com ANA, que està donant una fauna de dinosaures molt interessant. O el jaciment de Sant Antoni de la Vespa a Morella, un lloc únic en la península amb tres sauròpodes que és una pena que sols s'haja excavat en una campanya. Un cas especial és el d'Almenara-Casablanca; és un jaciment també increïble, part del qual s'havia estat usant com a abocador. En l'any 2004 vam realitzar una campanya d'excavacions i gràcies a l'esforç de Francesc Gusi i l'associació Agró s'ha parat l'abocament de deixalles i l'Ajuntament d'Almenara ha recuperat la zona. El

nostre grup d'investigació ha estat treballant sobre les troballes, i entre les actuacions que hem realitzat està un llibre sobre el jaciment, però a més a més diversos articles científics, l'últim del qual està a punt de publicar-se en una de les revistes de paleontologia de vertebrats més importants del món. Lamentablement, Manuel Muñoz va decidir que el nostre grup de científics format per doctors i doctorants de diverses universitats no continuarem excavant a Almenara, i el 2005 i el 2006 no es van concedir els permisos sol·licitats. Als científics aquestes actuacions inexplicables no ens molesten, nosaltres afortunadament tenim molts jaciments per a treballar, el qui perd en aquest cas es el patrimoni paleontològic, concretament el patrimoni de la província de Castelló, que ni es recupera ni es posa en valor.

•No podem eludir la següent pregunta, quins són els problemes que trobem a la Comunitat Valenciana a l'hora d'excavar a les comarques de Castelló?
Pasapalabra.

•Darrerament es parla molt del MUDIM, que és i quines són les seues expectatives?

Bo, fa uns anys, al 2002, tornant d'una visita a la comarca d'Els Ports amb Modesto Fabra, anàvem parlant sobre la importància dels jaciments de Castelló i com seria de necessari ficar en valor aquest patrimoni. Varem preparar un avantprojecte que va ser presentat al president de la diputació, Carlos Fabra, qui va recollir la proposta i la tirà endavant. Actualment el projecte està encarregat a Castelló Cultural i es vol que aquest museu siga un referent de la paleontologia

europea, centrat en els dinosaures de la Comunitat Valenciana. Creem que el MUDIM és una institució que és necessària per al patrimoni, la cultura i el turisme de la nostra província. Cal destacar que sobre el patrimoni paleontològic de Castelló sempre hem comptat amb l'ajuda i l'interès de les corporacions municipals, com la de CincTorres o la d'Almenara, o institucions provincials com el SIAP, Castelló Cultural o la Diputació Provincial, entre d'altres, on hem trobat persones preocupades pel nostre patrimoni, però no ha sigut així a València.

•Davant de tot el que ens has contat, quin seria el teu desig en referència a la paleontologia a la Comunitat?
Que es pogués excavar i investigar

Andrés Santos, Ramón Tomás i José M. Gisbert en la presentació de l'exposició i la guia ANA, un jaciment viu.

molt, i que s'aporten noves troballes que situen la Paleontologia de Castelló al nivell que es mereix. Per això es important que treballem tots en aquesta direcció, científics, polítics i la gent de la nostra província. Com a últim desig, m'agradaria que més joves s'interessaren per la geologia de la nostra terra i decidiren estudiar i treballar en aquests temes que a mi ens semblen tan apassionants.

"Amb el patrimoni paleontològic de Castelló, sempre hem comptat amb l'ajuda de la Diputació Provincial, entre d'altres institucions, on hem trobat persones preocupades pel nostre patrimoni, però no ha sigut així a València"

FOTOGRAFIANDO FAUNA EN CHARCAS

(segunda parte)

La fotografía de la naturaleza nos brinda hermosos momentos a aquellos que la disfrutamos desde detrás de nuestro objetivo.

Para los aficionados, una jornada de caza fotográfica a orillas de una simple charca, ocultos en un *hide*, puede proporcionarnos unas interesantes imágenes y una experiencia personal muy satisfactoria.

por Miguel Alberto

Zorro común - Rabosa
(*Vulpes vulpes*)

Un buen teleobjetivo nos permitirá alejarnos un poco de la charca, lo que hará que entre más fauna, especialmente zorros y otros mamíferos que podrían detectarnos con su fino olfato.

En el artículo “Fotografiando Fauna en Charcas”, del número 2 de **Nostra Terra**, vimos los aspectos generalizados de esta modalidad de fotografía, pero ahora me gustaría profundizar un poco más. Sabemos que tenemos que montar el *hide*, si es posible a la sombra, además de que nos ayudará a pasar más desapercibidos, no pasaremos calor. Pero también hay que tener en cuenta con qué clase de fauna queremos trabajar, pues no es lo mismo querer fotografiar pequeños animales, que otros ya de mayor envergadura como águilas y ungulados salvajes. En estos casos será necesario ir una primera vez a visitar la charca elegida, montando el *hide* un tanto alejado, con la intención observar la fauna del lugar y comprobar la querencia de los animales que suelen beber en ella. Esto nos ayudará a la hora de saber por donde entrarán los mamíferos, donde se suelen posar las aves, en que ramas, piedras, etc. También debemos fijarnos en las huellas de la orilla, en los árboles que suelen utilizar para rascarse; si alrededor hay revolcaderos de tierra.... Todo esto, si somos observadores, lo iremos viendo y podremos decidir, para la próxima vez que nos acerquemos a la charca, qué fotografiar y donde situarnos mejor; así estaremos preparados. Siempre es bueno conocer el equipo que utilizamos para saber las limitaciones que tenemos a la hora de fotografiar, como la distancia mínima de enfoque de nuestro objetivo, para que no nos quedemos sin poder enfocar; a qué velocidad debemos disparar para que no se mueva el objetivo con el apoyo que usamos. Es imprescindible un buen trípode, si no, muchas fotos que pensamos que hemos enfocado bien, luego estarán movidas por culpa de ese leve movimiento que se produce al disparar.

Una vez en ocultos, entonces juega mucho la suerte de ese día, que hallamos elegido el mejor sitio posible para colocar el *hide*, la climatología que nos dé buena luz y que tengamos el aire a favor para que no nos descubran los mamíferos de olfato fino. No debemos cometer errores como hacer ruidos innecesarios, movimientos bruscos con la lente, etc. Una vez conocida la fauna del lugar, siempre podremos volver, por lo que mi consejo es que seáis selectivos. Con ello quiero decir que un día lo podemos dedicar a las pequeñas aves, anfibios, reptiles... y otro, alejándonos un poco más, a las aves de mayor tamaño y mamíferos. Lo ideal es montar algo fijo y dejar que se acostumbren. Tampoco hay que ir muy seguido pues las aves no se suelen asustar mucho, pero los mamíferos tienen el olfato muy desarrollado y aunque no nos vean saben que estamos en algún sitio, por el olor que desprendemos, por lo que se mostrara más reacios a aparecer. No hay que abusar, si frecuentamos mucho una misma charca, provocaremos que cambien de bebedero e incluso asustarlos tanto como para alejarse de la zona durante largo tiempo.

Si queremos sacar primeros planos de uno de estos animales, es más complicado pues por mucho que nos escondamos la lente siempre está a la vista y habrá especies que no se fiaran. A mí, personalmente me gusta alejarme un poco, así noto que los animales están relajados. Además es más fácil que nos entre algún mamífero sin asustarse, pues si estamos muy cerca puede descubrir nuestra presencia, con lo cual ni se acercará. También podemos apreciar más actividad en la charca, a veces puedes llegar a olvidarte de la cámara pues te quedas maravillado con las escenas que van sucediéndose al cabo del día. La belleza de la fauna del lugar, sus idas y venidas, el canto casi imparable de las aves, el olor del campo de madrugada, etc.

Aquililla calzada - Águila calzada (*Hieraaetus pennatus*)

Liebre europea - Llebra mediterrànea (*Lepus europaeus*)

Rapaces y mamíferos resultan más complicados de fotografiar que las pequeñas aves y reptiles en la charca; su desconfianza ante cualquier anomalía es enorme; el águila tiene una visión muy aguda, la liebre es veloz e inquieta, los corzos veanean constantemente el aire y el zorro escudriña cada rincón antes de hacerse a beber. Sólo nuestra buen hacer y paciencia, nos permitirá "cazar" a estos esquivos animales.

Cuando me encuentro en la charca siempre estoy un poco nervioso, pues no sé que me sorprenderá ese día. Estaba un poco alejado, para que me entrase algún mamífero, llevaba un rato disfrutando del ir y venir de las aves, escuchando sus melodías y observando sus vivos colores, cuando de pronto algo las asusta. No sabes que es. Aún me pongo más nervioso, me quedo inmóvil y a la expectativa. Cuando veo que de entre la maleza se acerca algo, no encuentro el disparador. Me parece que tropiezo con todo, que todos mis movimientos que ya he practicado muchas veces son tan torpes o más que la primera vez, el temor a que se de cuenta de mi presencia y se aleje me invade todo el cuerpo. No pienso ni en si tengo la cámara bien regulada. Hasta que no encuadrado, enfoco y aprieto el disparador no empiezo a relajarme. Es una sensación que por mucha experiencia que tenga no sé si podré superar, pues tener ese animal en libertad delante de ti siempre es tan excitante. La mayoría de ellos estas acostumbrado a verlos en zoos, documentales, reservas... pero no al natural. Este día tuve mucha suerte pues, además de todas las pequeñas aves, se acercó un aguililla calzada, una liebre, un zorro y dos corzos; y pude hacer alguna foto interesante. No sé si volveré a tener tanta suerte otra vez.

Corzo - Cabirol (*Capreolus capreolus*)

EXPEDICIÓN KARIBU 2007, EL VALOR DE LA AMISTAD Y EL RESPETO AL MEDIO AMBIENTE

Con una comida de despedida en el albergue de Santa Quitèria (Almassora) se cerraba, este verano pasado, la tercera edición del Concurso de Fotografía de Naturaleza Karibu para Jóvenes. Durante cinco días, Laura, Javier, Boris, Dario, David, Ana Ibáñez, María, Ana Mateu, Toni, Mireia y Héctor habían estado recorriendo algunos de los espacios naturales de la Comunitat Valenciana.

Días antes, se iniciaba la expedición con la acogida de los participantes en el albergue de la Mare de Déu de Gràcia, en Vila-real; recibidos por su concejala Ana Delfi Martín y por Enric Portales, de la Fundación Caixa Rural de Vila-real, así como los monitores de la organización. Una vez solos, en nuestras manos, rápidamente se empezó con la intendencia: la compra, cocina, limpieza, porteadores... Algo que debían hacer ellos, pues no tenían a nadie a quien recurrir. Una salida por la ruta Botánica de Vila-real les pondría al corriente de lo importante que es llevar siempre una botellita de agua encima cuando estás bajo el sol, además de aprender sobre la vegetación de ribera y observar rastros de un ataque predador sobre una infeliz gallineta... ¿un gavilán o un zorrillo? El corte de las plumas nos lo indicaría. Ya en el albergue, una interesante clase de fotografía de Naturaleza con Albert Masó, de National Geographic. Y a

pelar patatas, para acabar cenando un intento de tortilla muy sabroso mientras Vicent Ginés, del Centre d'Educació Ambiental el Termet, nos ponía al día del recorrido que realizaríamos en la mañana siguiente; cueva incluida. Resulta increíble la cantidad de comida que pueden ingerir estos muchachos cuando se les da cuerda, pero resulta triste observar cómo se sorprenden con una simple rana. Para lo primero, con una ración extra de arroz están servidos; pero lo segundo no deja de ser una preocupación... ¿Pueden estar nuestros jóvenes urbanitas tan alejados del medio natural como para asombrarse al ver saltar una rana? ¿Es posible que no sepan ni donde se encuentra la parte de atrás de un árbol? Pues sí, así es. En el Clot de la Mare de Déu (Burriana), las verían; al igual que a las tortugas, gallinetas, patos... Tras recorrer este paraje, un descanso en la playa y de nuevo en ruta, dirección: la desembocadu-

ra del Millars. Resultó imposible llegar al mar, pues el avance a pie por el cauce del río, observando, explicando y fotografian- do, era tan lento que apenas avanzaríamos 500 metros cuando el sol empezó a caer. Era hora de regresar, se mascaba el motín ante la incertidumbre que reinaba sobre la cena. Apaciguados los estómagos, una tertulia sobre expediciones, fauna y culturas indígenas, tras el audiovisual Kenia Safari,

muchachos. Una focha cornuda haría su aparición, después las gaviotas de Audouin. Carlos Oltra, técnico de avifauna en l'Albufera, nos contaría los esfuerzos realizados por salvarlas de la extinción; también la historia de este parque natural que ha cumplido 20 años. Más tarde, pie en tierra, nos acercaríamos al Racó de l'Olla, la "guardería", donde miles de aves colapsaban el lugar.

ble... menos mal que siempre queda el recurso del cebo para sacar al pez del agua. En el albergue, una ducha reparadora y la promesa de una suculenta cena, a base de sobras de otros días, les convence de comprar unas pizzas. Con un audiovisual y un documental les traslademos a la amazonía. Pronto surgen las comparaciones con los masai del día anterior, con nuestro modelo de vida... ¿Qué harían nuestros jóvenes sin

Julio García Robles

pondría en evidencia las carencias de los jóvenes en las tribus masai: su alimentación basada en sangre y leche, el valor que puede tener un simple lápiz, y las viviendas de barro y excrementos de vaca en las que habitan. Todo ello les haría darse cuenta de su privilegiada situación en este mundo. El viernes marchamos al Parque de la Naturaleza Fauna Ibérica; donde disfrutarí- an de un recorrido exclusivo. Alguno quedaría encerrado al otro lado de la valla, por fortuna no recibió más castigo del requerido. Entre zorros, nutrias, osos, lobos, lince, corzos, jabalís, cabras, arruis, anátidas y rapaces; las baterías y tarjetas se agotaban cuando ese reloj tan especial de la juventud les recordaría que antes de partir hacia l'Albufera se tenía que comer. En el embarcadero, una barcaza de 50 años y seis capas de fibra nos esperaba. Entre la vegetación palustre abundan garzas, garcetas y gallinetas ante la perpleja mirada de nuestros

Nuestros jóvenes, convertidos en gambas, necesitaban descanso... qué mejor que un chapuzón en la playa del Perellón. De la cena y los cocinillas, que no perdonan, mejor no hablar. La tertulia cerró un día cargadito, donde el cansancio se notaba.

El sábado visitaremos el Museo Etnológico de Vila-real, un espectacular coche de bomberos y un "water subcama" les demostraría que cualquier tiempo pasado no fue necesariamente mejor. Aprendieron de la devoción de esta ciudad a la Mare de Déu de Gràcia visitándola en la Coveta.

Seguidamente, destino el Desert de les Palmes, allí se visitó el centro de interpretación y el Mas de les Tortugues. Tras escuchar a Alberto, de la Conselleria, su charla sobre la problemática de las tortugas, en especial sobre la invasora de Florida, nos dirigimos a través del parque hacia Benicassim. Allí esperaba comida y playa. Tres horas dentro del agua, no hay final visi-

su móvil? Pero ésta es la última noche que los muchachos pasarán juntos: tocaba fiesta, charraeta y risas hasta las 4 de la madrugada. La despedida fue larga, el despertar, lento. Tras adecentar el lugar, pasarán la mañana en la piscina. Atrás quedaba el polvo, el sol y los bichos; el regreso a la urbe es inminente cuando más se han estrechado lazos de amistad. Hace unos días eran auténticos desconocidos, hoy todos hacen piña al despedirse... lástima de festival, cantan. La próxima edición, KARIBU 2008, se abrirá con la puesta en marcha del concurso a finales de año. Otro año más Rafael Peris, de Fauna Ibérica; y Julio García Robles, de EDC Natura - Fundación Omacha; se encargarán de que unos nuevos concursantes aprendan, mientras disfrutan, del valor de la amistad y la necesidad de conservar la Naturaleza.

el tigre siberià

EXPEDICIÓ TIGRE SIBERIÀ

per Vicente Urios i Asunción Menargues

L'Estació Biològica Terra Natura
(de la Universitat d'Alacant) va
projectar una expedició junt amb el
Ministeri de Medi Ambient de Rússia i
l'Acadèmia de Ciències de Rússia
per a conéixer la problemàtica de
conservació del tigre siberià i realitzar
un estudi ecopatològic. També es va
realitzar una pel·lícula.

En aquesta fotografia s'aprecia la presència imponent del felí més gran del món.

En l'expedició van participar, a part dels membres de la Fundació Terra Natura (Vicente Urios i Juan Manuel Chulíá), 2 càmeres de la productora Nácar i el Dr. VV. Rhoznov, de l'Acadèmia de Ciències Russa, junt amb un coronel i un comandant del Grup Especial de Protecció del Tigre del Ministeri Rus.

El Ministeri de Medi Ambient va posar a disposició dels expedicionaris un camió GAZ de l'exèrcit especialment preparat per a la travessia, amb habitatge, cuina, lliteres i estufa de llenya!

A principis d'octubre del 2002, el grup va eixir de la ciutat de Vladivostok i es va dirigir cap al llac Hanka, punt de partida de les expedicions del llegendarí capità Sergei Arseniev, que junt amb el seu guia Dersu Uzala d'ètnia udehé, van realitzar a principis del segle XX l'exploració del vast territori de l'extrem est siberià on es troben els tigres. Aquests viatges van ser immortalitzats per la genial pel·lícula d'Akira Kurosawa Dersu Uzala.

A la vora del llac Hanka es va iniciar l'expedició, on es van obtenir les primeres dades. A continuació el grup es va dirigir a la recerca del riu Usuri i des de les seues vores es va internar en l'enorme serralada de Sijote Alin. Aquesta dóna nom a una enorme reserva forestal on es troba la major població de tigres sibèrians existent en l'actualitat.

Després d'unes setmanes en aquesta zona, on es van recollir excrements de tigre i es van estudiar diversos rastres, es va arribar a la costa del Pacífic, una costa salvatge en què els rourers arriben fins a la vora de l'arena i en la mateixa platja creixen flors d'Eldelweiss, que a Europa només creixen en alta muntanya. En aquestes costes salvatges es podien observar des d'empremtes de tigre i de cérvol en l'arena a grups de foques en la mar mentre sobrevolaven pigargs i grifons. Des d'aquí, en les proximitats de la xicoteta ciutat de Ternei, es va treballar uns dies amb els funcionaris de la reserva i es va demanar informació de la situació sobre el tigre en la zona i la problemàtica existent amb els furtius i els ramaders. Els tigers arriben a atacar a cavalls de tir. Ens van ensenyar un crani d'un tigre a qui un cavall fort li havia trencat la mandíbula d'una potada. Aquest tigre va estar un mes retirat sense caçar, recuperant-se de la seua fractura, i quan va estar curat va tornar i va donar mort al cavall que l'havia ferit. Posteriorment va ser abatut pels camperols.

Seguint ja una carretera pròxima a la costa del Pacífic, el grup va tornar a Vladivostok. Durant el viatge es va realitzar una filmació a la qual es van adjuntar vídeos dels arxius policials russos que mostraven la problemàtica del furtivisme i, fins i tot, els atacs de tigers a caçadors; perquè no és rar, que si li disparen i el fereixin, es gire i done mort al seu atacant.

En el mercat xinès, la frontera del qual està pròxima, un tigre mort es paga a 100.000 dòlars, pels beneficis que a les diverses parts del seu cos li atorga la medicina xinesa. Per això, el govern rus va crear un grup, que en el seu origen depenia del Ministeri de Defensa, format per militars provinents de les forces especials de l'exèrcit que es dediquen exclusivament a la protecció del tigre. Actualment depenen del Ministeri de Medi Ambient.

DADES SOBRE EL TIGRE SIBERIÀ

És el felí més gran que existeix, els mascles arriben a tenir un pes de 400 quilos i poden messurar els tres metres de llarg amb la cua.

A Sibèria s'alimenta principalment de cérvols i de chitalles, també porcs senglars i cérvols mesquers comuns. El seu nombre actualment ronda els 400 exemplars. Habita una extensa zona compresa entre el nord de Corea, els voltants del riu Usuri i la serra de Sijote Alin, en l'extrem est siberià. El motiu és la presència en aquella zona de grans boscos de *Quercus magnolia*, les glans de la qual permeten suportar una densa població d'ungulats, dels quals s'alimenta el tigre.

Pareix que l'origen del tigre com a espècie va ser Sibèria i d'allí s'estengué cap al sud, una branca va anar cap al Caucas i una altra a través de la Xina, Indoxina, l'Índia, Sumatra i Java.

Els boscos impenetrables de les muntanyes de Sijote - Alin, explorats per primera vegada pel capità Arseniev, constitueixen el ric hàbitat on viuen els últims tigers de Sibèria. Hi destaquen els cedres i alguns caducifolis com el roure de Manxúria.

En aquesta fotografia es pot observar com el color vistós del tigre serveix per a camuflar-se perfectament en els boscos siberians. Amb prou feines es pot veure un cadell darrere de la tigressa.

Juan Manuel Chulià, el Dr. Vicente Urios i el Dr. V.V. Rozhnov inspeccionant amb els funcionaris russos pells de tigre siberià confiscades als furtius.

Sant Antoni de la Vespa, un jaciment espectacular

per Andrés Santos i Vicent Ginés

SAURÒPODES

Sant Antoni de la Vespa és una ermita situada a cavall entre els termes de Cinctores i Morella, encara que ja dins del terme d'aquesta última i vora el mas del mateix nom, allí és on l'any 1998 Miquel Guardiola, mentre realitzava un treball de prospecció arqueològica per buscar nous gravats prehistòrics a la comarca dels Ports, va trobar un jaciment de dinosaures.

La història de la troballa comença mentre descansava del seu passeig als peus d'unes sorrenques que havia estat investigant i es va adonar que s'havia assegut a sobre d'un cap de un fèmur gegantí. Aquest fèmur pertany a un gran dinosaure fitòfag. Com que encara no estava aprovada la llei de patrimoni cultural valencià, es va decidir dipositar la troballa en la Col·lecció Museogràfica de Cinctores, on encara es troba custodiada.

Per diferents raons no va ser fins l'any 2005, quan a la fi el jaciment va poder ser excavat en una primera campanya que va tenir lloc durant els mesos d'octubre i novembre sota la direcció d'Àngel Galobart, Bego Poza i Andrés Santos.

Va resultar una llarga campanya agreujada per l'acurtament dels dies, el fred propi de les altures de mil metres sobre el nivell de la mar i l'ombra on s'ubica el mateix jaciment, obstacles superats pel dinamisme de l'equip d'excavació i els esperançadors resultats de l'excavació.

Com molt bé sospitava l'arqueòleg, el jaciment va aportar un gran nombre de restes, la qualitat de les quals era i és espectacular. Els paleontòlegs sabien de l'existència d'almenys un exemplar de dinosaure en el jaciment, part del qual Miquel Guardiola havia trobat uns anys abans. No obstant, una sorpresa estava per aparéixer, i és que a mida que els treballs de camp anaven avançant, va aparéixer un segon exemplar. Un metre per sobre del dinosaure primer, nous ossos van eixir a la superfície, la qual cosa convertia Sant Antoni de la Vespa en un jaciment de dinosaures espectacular, no sols per la quantitat i qualitat dels fòssils, sinó també per les característiques d'aquests. I és que en el jaciment s'han trobat, fins ara, dos esquelets articulats de dinosaure, quatre extremitats posteriors emparellades dues a dues, del tipus sauròpode (Ortega et al., 2006). Que estiguin articulats significa que els ossos s'han trobat més o menys tal i com se situaven a l'esquelet del dinosaure quan aquest era viu, sense patir cap arrossegament que poguera haver malmés les peces, i per tant l'estructura de l'esquelet no s'ha vist desarticulada, com passa la major part de vegades.

Respecte al tipus de dinosaure, es tracta de sauròpodes, que eren animals quadrúpedes, fitòfags com ja hem dit, amb el coll i la cua molt llargs. Dins d'aquest grup es troben els dinosaures més grans trobats al món, i en el cas de Sant Antoni de la Vespa, hi ha dos exemplars de mida diferent, el que va trobar Miquel, de major talla i el que hi ha per sobre un poc més menut.

El jaciment s'ubica a l'Aptià, pis amb 115 milions d'anys d'antiguitat de la base del Cretaci inferior, i el fèmur de l'animal fa vora els 180 cm açò el converteix en un dels exemplars més grans de tota la península dins del període al qual ens hem referit.

Al jaciment encara queden ossos per desenterrar i per la seua disposició de la part davantera dels dos exemplars esmentats, la qual cosa pot aportar nous fòssils i nova informació a un jaciment tan espectacular com aquest, que el situarà en un important lloc en les troballes paleontològiques del nostre país i tal vegada d'Europa. Per últim, encara els esperava una sorpresa, als paleontòlegs, i és que veient les fotos del material preparat, s'adonenaren de la presència d'una quinta tibia, el que eleva el nombre d'individus presents en el jaciment a tres dinosaures sauròpodes.

Referències: Ortega, F.; Escaso, F.; Gasulla, J. M.; Dantas, P. i Sanz, J. L., 2006. "Dinosaurios de la Península Ibérica". Estudios Geológicos, 62 (1): 219-240.

Oscar Sanisidro

Grup Guix

Dalt: platja de la comarca dels Ports amb dos sauròpodes fa 115 milions d'anys (Cretaci inferior). A sota: treballs realitzats en el jaciment de Sant Antoni de la Vespa (Morella), sota la direcció d'Àngel Galobart, Bego Poza i Andrés Santos. En les fotografies podem veure els fòssils trobats d'uns sauròpodes corresponents a les extremitats posteriors de dos exemplars diferents, així com les vèrtebres (imatge central) del més gran (d'uns 20 metres de gràndaria).

LA PLAYA DE LAS BOBAS

El 4 de agosto de 2006 acontecía un hecho insólito y nunca antes documentado en una playa valenciana. Una hembra de tortuga boba (*Caretta caretta*) adulta salió del mar en plena noche estival para realizar su puesta en la arena. Eligió la playa de Puzol porque probablemente nació ahí o cerca de ese lugar hace más de 30 años. 47 días después de la puesta nacieron las primeras tortuguitas marinas valencianas conocidas de la historia.

Texto: Abel Campos
Fotografías: Generalitat Valenciana

EL NIDO DE LA TORTUGA BOBA

Era agosto y la playa estaba llena de veraneantes. Pero era de noche y nadie se percató de la presencia de la gran tortuga. Por tanto el reptil marino excavó tranquilamente un nido a pocos metros del agua, depositó 72 huevos y volvió al mar sin ser visto. Una semana después un pequeño temporal de levante dejó al descubierto el nido. Un turista se percató de la presencia de unos objetos semienterrados parecidos a pelotas de ping-pong y se lo comunicó a un policía local de Puzol. Ese mismo día, 11 de agosto de 2006, técnicos de la Conselleria de Medi Ambient y biólogos marinos del Instituto Cavanilles de la Universidad de Valencia se hicieron cargo de la excepcional puesta. Los huevos fueron trasladados a un lugar más seguro que la playa puzolana atestada de bañistas. Construyeron un nuevo nido artificial en la reserva integral de la playa de la Punta, en el parque natural de la Albufera de Valencia. La operación se llevó completamente en secreto. Se trataba de un acontecimiento natural extraordinario hasta ese momento nunca antes publicado, ni citado en ningún documento científico.

Desde el mismo día del traslado de la puesta a su nueva ubicación, 50 voluntarios velaron por la seguridad de los huevos. Establecieron turnos de vigilancia durante el día y la noche. El trabajo desinteresado de estas personas fue fundamental para salvaguardar el primer nido conocido de tortuga boba en la Comunidad Valenciana.

La madrugada del 20 de septiembre de 2006 nacieron 25 tortuguitas justamente 47 días después de la puesta original en la playa de Puzol. Un grupo de 10 ejemplares consiguió burlar la doble jaula que cubría el nido. Las pequeñas tortugas consiguieron llegar al mar dejando pequeños rastros en la arena. Las otras 15 crías amanecieron en el interior de la malla metálica. Los técnicos valencianos determinaron que la suelta de estos 15 neonatos se realizaría a mano y en un lugar alejado de la rompiente de las olas.

Las playas griegas representan la principal zona de reproducción de las tortugas bobas en el Mediterráneo. Pero esta especie no es la única que cría aquí. Otras como la laúd (*Dermochelys coriacea*) y la verde (*Chelonia mydas*), aunque en menor proporción, también eligen las islas helénicas y otras playas mediterráneas de Turquía, Libia o Chipre para poner los huevos. Las tortugas nacidas en las playas atlánticas americanas realizan una larga migración oceánica. El mar de los Sargazos es la primera parada de las crías hasta que se transforman en ejemplares juveniles. Después retoman viaje aprovechando la corriente del Golfo. Algunas tortugas marinas llegan a las islas Azores y desde este archipiélago portugués entran en el Mediterráneo.

El Mediterráneo occidental, desde el estrecho de Gibraltar hasta el sudeste de las islas Baleares, durante los meses de primavera y verano, se convierte en una importantísima zona de alimentación para tortugas bobas adultas y juveniles. Según datos oficiales del Instituto Español de Oceanografía, IEO, los análisis genéticos de los ejemplares capturados accidentalmente en esta área proceden de varias poblaciones atlánticas y mediterráneas.

La pesca de arrastre, el palangre de superficie, las redes de deriva y los sistemas de fondo son las principales artes de pesca que capturan tortugas marinas de manera accidental. La flota palangrera de superficie española que trabaja en el Mediterráneo, dedicada a la pesca del pez espada, el atún rojo y el atún blanco es la principal responsable de la captura accidental de miles de estos reptiles marinos.

Las tortugas son grandes consumidoras de medusas. Son animales oportunistas y también se alimentan de carroña y crustáceos. Un problema grave que padecen estos acorazados del mar es la ingestión de bolsas de plástico que confunden con medusas. Todos los años decenas de tortugas bobas aparecen en las playas españolas víctimas de los plásticos.

Las tortugas marinas de la especie *Caretta caretta* son frecuentes en las aguas valencianas pero excepcionales en nuestras playas como reproductoras. Además de la importantísima puesta registrada en el litoral valenciano durante el 2006 hubo otra también excepcional en la costa de Almería el año 2001.

Una casualidad permitió el descubrimiento del nido de la tortuga boba de Puzol y probablemente otra coincidencia nos permitirá presenciar la vuelta de alguna de las tortuguitas valencianas. El misterio de las tortugas marinas continua mar adentro.

TORTUGAS Y PESCADORES, ALIADOS EN EL MAR

La Conselleria de Medi Ambient y las cofradías de pesca de la Comunidad Valenciana han iniciado un ambicioso proyecto de colaboración pionero en España para salvaguardar las tortugas marinas. Esta campaña de conservación fue presentada oficialmente a los pescadores valencianos el pasado 2007. Durante este año técnicos de fauna marina de la Conselleria y biólogos del Oceanográfico de Valencia se embarcaron en palangreros y arrastreros valencianos para presentar de forma directa la campaña a los pescadores. A partir de ahora cualquier embarcación que capture una tortuga marina de manera accidental podrá llamar al número de emergencia 112 para que un equipo de biólogos y técnicos se hagan cargo del animal nada más llegar a puerto. Las tortugas bobas surgen hace más de 200 millones de años. Son el mejor emblema de un Mediterráneo vivo y bien conservado. A partir de ahora los pescadores valencianos tienen la oportunidad de convertirse en sus aliados del mar.

En esta imagen podemos observar los rastros dejados en la arena, en dirección al mar, por una de las primeras tortugas valencianas conocidas de la historia. Abajo, un ejemplar de tortuga boba adulta.

En la página anterior, una cría de la puesta de la tortuga boba de Puzol se dirige al mar tras salir del huevo. 50 voluntarios velaron por que este momento fuera posible, guardando el nido día y noche.

RUTA NOCTURNA EN EL DESERT DE LES PALMES

La Conselleria de Medi Ambient, Aigua, Urbanisme i Habitatge organitza una ruta nocturna pel Parc Natural del Desert de les Palmes, amb un itinerari guiat de 10 km repartits en dos trams, que passarà pel cim del Bartolo. L'excursió tornarà a realitzar-se durant la següent lluna plena, atés el gran èxit d'accollida. Un grup de 40 persones podrà gaudir d'aquesta iniciativa de la direcció d'aquest parc natural, l'objectiu de la qual és, segons la directora general de Gestió del Medi, María Ángeles Centeno, "conéixer com és la vida nocturna en un espai natural protegit i difondre la necessitat de protegir els seus valors mediambientals". En concret, la direcció del parc ha dissenyat un itinerari guiat de 10 km que es realitzarà en dos trams, l'un de 4 i l'un altre de 6 km. Així, a la llum de la lluna, els participants en la ruta nocturna passaran pel cim del Bartolo.

L'excursió nocturna inclou una projecció d'imatges del Desert de les Palmes i altres espais naturals de la Comunitat Valenciana. Així mateix, es realitzaran activitats d'educació ambiental per a tractar de millorar l'adaptació al medi natural dels participants. "Totes aquelles persones interessades a participar en aquesta activitat poden posar-se en contacte amb el parc natural, ja que s'està elaborant una llista de reserves per a repetir l'excursió durant la següent lluna plena", ha conclòs la directora general.

Julio García Robles

EL CONSELL DESTINA 4.500.000 MILLONES PARA REGENERAR LA ZONA AFECTADA EN EL INCENDIO D'ALCALATÉN

El conseller García Antón se ha reunido con los alcaldes de los municipios afectados por el incendio d'Alcalatén: "Las actuaciones de regeneración de la zona afectada por el incendio comenzarán inmediatamente". El conseller destaca la voluntad de la Generalitat y de los municipios de trabajar conjuntamente para recuperar la zona, así como confirma que se ha destinado 4.500.000 euros para regenerar la zona. Igualmente el conseller ha asegurado que "los trabajos principales del plan de recuperación de estos montes de la provincia de Castellón pueden estar finalizados entre los meses de marzo y abril por lo que para la próxima primavera la zona habrá recuperado parte de su paisaje habitual". El conseller ha realizado estas declaraciones tras reunirse con los alcaldes de los seis municipios que se vieron afectados y explicarles en qué van a consistir las tareas de regeneración que con carácter de urgencia se aprobaron el pasado viernes en el pleno del Consell y que ayudarán a recuperar estas sierras de importantes valores naturales y culturales. En la reunión ha estado presente, también, la consellera de Agricultura, Pesca y Alimentación, Maritina Hernández.

Frenar los procesos erosivos

Los trabajos se van a dividir en tres tipos de actuaciones, por un lado las actuaciones forestales y paisajísticas, por otro, las infraestructuras para el fomento de la fauna silvestre y por último, para la recuperación de infraestructuras agrarias. "Dentro del primer tipo de actuaciones destacan el apeo de los árboles quemados y construcción de barreras antierosión, la construcción de albardadas para la protección de masías y campos de cultivo, la reconstrucción de muros y bancales, la reparación y mejora de red de caminos forestales y por último, la reforestación de terrenos con arbolado en regeneración", ha asegurado el conseller García Antón. Desde la óptica de conservación de la flora y fauna silvestre amenazada, la zona incendiada ha sufrido una pérdida temporal de diversidad biológica, tanto de flora como de fauna por lo que se ha propuesto la realización de una actuación de recuperación integral. En este caso las actuaciones se han centrado en las infraestructuras para el fomento de la fauna silvestre, por ello se construirán majanos para refugio de fauna de pequeño tamaño, construcción de bebederos así como la siembra de cultivos para la alimentación de la fauna. Por último, también se ha aprobado la concesión de ayudas destinadas a paliar daños en cultivos e instalaciones agropecuarias, así como la reparación de vías agropecuarias que se han visto afectadas por este incendio.

Julio García Robles

Que no se te olvide

Cada pequeño derroche en el consumo de electricidad contribuye al cambio climático. Sus efectos ya los estamos notando y si no lo frenamos serán aún más dramáticos.

No te conviertas en cómplice.

Ahorra.

Usa la energía de forma inteligente.

Únete a la Revolución Renovable

GREENPEACE

www.energia.greenpeace.es

NO escondas la cabeza

Llevan 300 millones de años en el planeta, y ahora buscan gente como tú para evitar su desaparición

Descubre un proyecto lleno de ilusiones e historias

Conoce las tortugas y los problemas que les acechan

Participa. Que no nos digan que existieron, que las conocimos y que no hicimos nada para evitar su desaparición

Centro de información la Bartola
Ctra. del Desert (CV147), km. 8
12460 Benicàssim (Castellón)
Tf. 964-76-07-27
paratge_desert@gva.es
<http://parquesnaturales.gva.es>

 GENERALITAT VALENCIANA
CONSELLERIA DE MEDI AMBIENT, AIGUA, URBANISME I HABITATGE

Deman a l'agència d'informació turística deles

parc natural del desert de les palmes